

UKRAYNA'DA DEVLET GELENEĞİ*

State Tradition in Ukraine

Sedat ÇOBANOĞLU*

Öz

Bu çalışma, Avrupa Birliği (AB) ve Rusya arasında kurumsal kültür kazanmaya çalışan Ukrayna devletini incelemektedir. İki farklı kurumsal örgüt kültürü arasında yaşanan kurumsallaşma sorununu çözümlenmek, çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Yöntem olarak araştırmada literatür taraması ile veriler toplanmıştır. Çalışma nitel bir karaktere sahiptir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin dağılmasından sonra yeni bir kurumsal arayışa yönelen Ukrayna, AB ve Rusya'nın devlet kurumlarından yaklaşık otuz yıl boyunca etkilenmiştir. SSCB sonrası ilk on yıllık süreçte Ukrayna'da Sovyet etkisi ağır basarken, daha sonraki dönemde ise Batı kökenli idari yaklaşımlar ön plana çıkmıştır. Son yıllarda yaşanan bölgesel krizler ve siyasi gelişmeler ile Ukrayna, Rusya'dan tamamen uzaklaşmaya başlamıştır. Ancak Ukrayna'nın jeostratejik konumu; tarihsel, siyasal ve kültürel değişkenler bakımından Rusya ile ortak değerlere sahip olduğundan, Batı'ya yaklaşan Ukrayna komşusu Rusya ile birçok alanda sorun yaşamıştır. Günümüzde bu sorunlar halen varlığını sürdürmektedir. Bu noktada Ukrayna devletinde yönetsel geleneğin, Batı temelli kurumsallaşması, 2000'li yılların başından itibaren ivme kazanmıştır. Fakat SSCB'den kalan ve Rus etkisindeki devlet geleneğinin ve kurumsal değerlerin değişmesinin zaman alacağı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Rusya, Ukrayna, Kurumsallaşma, Devlet Geleneği.

ABSTRACT

This study examines the Ukrainian state, which is trying to acquire an institutional culture between the European Union and Russia. The main purpose of the study is to analyze the problem of institutionalization between two different institutional organizational cultures. As a methodology, data were collected through a literature review. The study has a qualitative character. Ukraine, which tries to find a new institutional search after the dissolution of the Union of Soviet Socialist Republics (USSR), was influenced by the state institutions of Europe and Russia for nearly thirty years. While the Soviet influence was dominant in Ukraine in the first decade of the post-Soviet period, Western-based administrative approaches came to the fore in the later period. With the regional crises and political developments in recent years, Ukraine has begun to move completely away from Russia. However, due to the fact that Ukraine's geostrategic location has common values with Russia in terms of historical, political and cultural variables, Ukraine, which is approaching the West, has experienced problems with its neighbor-Russia in many areas. These problems still exist today. At this point, the Western-based institutionalization of the administrative tradition in the Ukrainian state has gained momentum since the early 2000s. However, it is evaluated that it will take time to change the state tradition/stateness and institutional values inherited from the USSR and under Russian influence.

Keywords: European Union, Russia, Ukraine, Institutionalization, State Tradition.

* Çalışma, KAYFOR 13'de sunulan "Avrupa ve Rusya ikileminde Post-Sovyet Ukrayna'da Devlet Geleneğinin Kurumsallaşma Sorunu Üzerine Bir İnceleme" başlıklı bildirisinin geliştirilmiş halidir.

** Dr., Bağımsız Araştırmacı, sedatcobanoğlu00@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8357-885X.

1. GİRİŞ

Dünya tarihinin başlangıcından bu yana insanoğlu, değişim ve dönüşüm sürecinde ihtiyaçlarını sürekli olarak karşılamak amacıyla bir arada bulunmaktadır. Bu temel ihtiyaçlardan birisi de “yönetme/yönetilme” ihtiyacıdır. Devletsiz toplumlardan devletli toplumlara kadar geçen sürede “devlet” olgusu, her kültürün içinde barındırdığı dinamiklere oranla şekillenmiş ve değişen küresel şartlara göre yeniden yapılandırılabilir.

Eski Yunan site devletlerinde Platon'un “İdeal Devlet” eserinde bir devlet örgütünün ve yönetim biçiminin nasıl olması gerektiği sorgulanmaya başlanmıştır. Orta Çağda kilise, aristokratlar ve toprak soyluları gibi temel oyuncular, kendi çıkarları ölçüsünde feodal devlet biçimlerinde devlet geleneğini etkilemişlerdir. Modern çağda ise Machiavelli, Hobbes, Locke, Rousseau ve Montesquieu gibi düşünürler; egemenlik hakları, toplumsal sözleşme, kuvvetler ayrılığı ve liberal devlet gibi yaklaşımları ileri sürerek, Fransız Devrimi'nin alt yapısını hazırlamışlardır. Böylece yakınçağın başlangıcından bu yana devletler, ulus devlet modeline ve geleneğine göre şekillenmeye başlamıştır. Böylece “devlet olma” ya da “devletlilik” (Stateness) olgusu toplumun ihtiyaçlarına göre değişime uğramıştır.

Bilindiği üzere devlet kuramları; devletlerin nasıl ortaya çıktıklarını ve gelişim süreçlerini incelemektedir. Bu noktada devletin kurumsallaşma sürecini inceleyen Heper'in devletlilik olgusu, devlet geleneği ile siyasal kültür arasında nasıl bir etkileşim kurulduğunu sorgulamakta ve devletin; sosyolojik olarak belirli kurumlar (normlar, değerler) çerçevesinde kurumsallaştığına dikkat çekmektedir (Heper, 2012, s. 27). Dolayısıyla hem küresel oyuncular hem de küreselleşme sürecine zorunlu uyumu öngören faktörlerinin dayatılmasıyla; devletlerin siyasal sistemleri, iç ve dış politikada aldığı kararlar ve karar alıcıların devleti yönetim biçimleri ve geleksel değerler göz ardı edilerek etki altına alınabilmektedir. Bu durumda devletin kurumsallaşması kendi kararları dışında gelişebilmektedir. Dolayısıyla bu sürecin çıktıları, devlet geleneğinin kurumsallaşması (kökleşmesi) sürecinde temel değişimleri tetikleyebilmektedir.

Çalışma, post-Sovyet Ukrayna'nın komünist sistemden serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde devlet geleneğinin gelişmesinde birçok siyasal faktörün etkisinde kaldığını ileri sürmektedir. Ayrıca çalışmada; 2022 yılında başlayan Rusya ve Ukrayna siyasal gerginliği ile birlikte Sovyet sisteminin/Rus devlet düşüncesinin Ukrayna tarafından tamamen silinmesine yönelik kararlar alınsa da Ukrayna'da devlet geleneğinin kurumsallaşmasının kısa zamanda mümkün olmayacağı da vurgulanmaktadır. Bu süreçte 2022 yılında başlayan Rusya-Ukrayna siyasal krizinin,

Ukrayna'nın Rusya'dan uzaklaşmasında katalizör görevi yaptığını da söylemek gerekir. Dolayısıyla iki taraflı bir eksen üzerinde farklı siyasal kültürün kurumları arasında varlığını devam ettirmeye çalışan Ukrayna devlet geleneği, otuz yılı aşkın bir zaman içinde sürekli otorite boşluğu, krizler, eylemler ve çatışmaların odak noktası haline dönüşmüştür. Birçok değişkenin içinde bulunduğu bu süreçte; hangi oyuncuların ve faktörlerin etkili olduğunu, ne gibi oyuncuların sorunsala dâhil olduğunu anlamak, benzeri durumları yaşayan ve yaşayabilecek ülkeler açısından bir pencere niteliğinde olacaktır.

Bu kapsamda çalışmada öncelikle kurum, kurumsallaşma ve devletlilik olgusu gibi kavramlar kısaca açıklanmıştır. Ardından Rus devlet yönetim geleneği içinde oluşan ve gelişen Ukrayna devletinin Çarlık devletinden SSCB'ye uzanan tarihine kısaca değinilmiştir. Müteakiben, SSCB döneminde siyasi olarak temelleri atılan Ukrayna devletinin yönetim geleneği kısaca açıklanmıştır. Çalışmanın ana sorunsalını oluşturan Ukrayna devlet geleneği başlığında ise toplumsal ve ekonomik yapının yanı sıra siyasi yapıdaki değişimlere kısaca değinilerek Ukrayna devlet geleneğindeki değişim süreçleri incelenmiştir.

Bu kapsamda, SSCB sonrası dönemde Ukrayna'da piyasa ekonomisinin yükselme çabasına paralel olarak demokrasiye geçiş süreci, AB ve Rusya arasındaki döngüsel değişim süreçlerinin nasıl yaşandığı ve son yıllarda yaşanan olaylarla Ukrayna'nın Rus devlet geleneğinden/kültüründen nasıl uzaklaştığı sorgulanmıştır. Bu süreçte yapılan reform çabalarının ya da devlet içinde yaşanan sorunların devlet geleneği üzerinde ne gibi etkiler ve değişimler getirdiği tartışılmıştır. Çalışmada devlet geleneğinin kurumsallaşmasına yönelik temel sorunlara değinilmiş ve çalışma, sonuç bölümüyle neticelendirilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kurum

Hughes'a göre (1936), *kurum* teriminin bütün kullanımına bakıldığında genel fikir, belirgin bir toplumsal çeşitlenmenin göreceli olarak kalıcılığının bir çeşit oluşumu olduğu yönündedir (Hughes'dan aktaran Zucker, 1977, s. 726). Bilindiği üzere sosyolojik bağlamda kurumlar, insanlar için oldukça önemlidir. Kurumların tanımına yönelik birçok tartışma var olmasına rağmen, sosyolojik olarak bakıldığında kurumların insan davranışlarını şekillendirdiği söylenebilir. Genel olarak bir tanım yapılacak olursa, kurumun *yerleşmiş kurallar, gelenekler ve uygulamalar* bütünü olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü kurumlar; kurumsal ve örgütsel

düzenlemelerle bireyin davranış örüntülerini düzenlemede önemli rollere sahiptir. Ayrıca devletin siyasi kültürünün oluşmasına da katkı sağlamaktadır (Bell, 2002, s. 1).

March ve Olsen, bu gelişmeleri davranışçı dönüşüme bir reaksiyon göstermenin sonuçları olarak görmektedir. Bu davranış, bireysel tercihin sonuçları olduğu kadar kolektif bir siyaset ve ekonomik bir hareket biçimi olarak da yorumlanabilir. Bu noktada davranışçı ekol, kurumları bir olayın sonucunda ortaya çıkan ikincil bir varlık olarak görmektedir. Davranış biçimlerinde *sosyal içeriğe ve sosyal kurumların devamlılığına* yönelik herhangi bir ihmal görüldüğünde, yüksek maliyetler ortaya çıkabilmektedir. Değişen dünya düzeninde kurumlar oldukça karmaşık bir hal almışlardır (March ve Olsen, 1984, s. 734).

March ve Olsen'a göre (1989, 1995) kurumun tanımı şu şekildedir: "Kurum, görece kuralların ve kaidelerin toplanmasıyla birlikte bireyler tarafından değişkenlik gösteren, çevredeki koşulların değişmesine ve bireylerin beklentilerine ve kendi tercihlerine yönelik esneklik gösteren, anlam ve becerileri içine alan örgütsel uygulamalardır." Dolayısıyla devlet içindeki sosyolojik temelli kurumsal değişimler, devletin siyasal kültürünü ve siyasal yaklaşımlarını etkileyebilmektedir.

Di Maggio ve Powell (1991, s. 3), kurumların siyasal ve sosyolojik yaşamda daima temel bir yapı taşı olduğunu iddia ederler. Antropoloji, tarih ve toplum bilimi kuramlarından hareketle, yeni görüşlerin bireysellik ve işlevselciliğe yönelik meydan okuduklarını ifade ederler. Böylelikle kurumların; bireysel tercihleri, toplumsal hareketi, devleti ve vatandaşı şekillendirdiklerini ileri sürerler. Kurumlar, farklı kökenlerden beslendikleri için aynı noktada birleşmeleri de oldukça zordur ve hatta bu birleşmenin beklenmemesi gerektiği düşüncesi ağır basmaktadır. İktisat (Ekonomi), örgüt teorisi, siyaset bilimi ve kamu tercihi, tarih ve sosyoloji gibi alanlarda ise kurumların tanımlanma biçimi bir önceki ifade edilen durumu destekler niteliktedir. Yazarların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, farklı kökenlerden beslenen kurumların, kökleşemeyeceği ve devletin siyasal kültürüne etkisinin olumsuz yönde olabileceği söylenebilir.

Selznick (1996, s. 271) ise, eski kurumsal kuramda örgüt ile kurum kavramlarını birbirinden ayırmıştır. Örgütleri kurumsallaşmış birer mekanizma olarak görmektedir. Ona göre, örgütler; özel bir kişilik üstlenme ve farklı bir yetkinlik kazanma eğilimi göstermektedir. Bir bakıma örgütlerin birey olarak görüldüğü söylenebilir. En büyük örgüt ise devlettir. Selznick bir diğer çalışmasında ticaret merkezleri, hükümetler, işletme birimleri, siyasi partiler gibi formel yapıları, belirlenmiş amaçlara ulaşmak için birer rasyonel araç olarak görmek ve onları örgüt olarak

tanımlamaktadır. Kurumların merkezine ise değerleri koymaktadır. Değerler, bir örgütün kültürünün oluşmasında ve sosyal yapının şekillenmesinde etkili olmaktadır (Selznick, 1948, s. 25). Nitekim örgüt kültürünü ve yapısını şekillendiren değerler, normları, kuralları ve kurumları oluşturmaktadır. Böylelikle kurumların, örgütlerin yapısında tekrarlanması ve sürekli bir hal alması, örgütlerin kurumsallaşmasını (kökleşmesini) ve herkes tarafından kabul edilmesini beraberinde getirmektedir (Çobanoğlu, 2016, s. 27).

2.2. Kurumsallaşma

Kurum ve kurumsallaşma kavramları farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Değerlerin yavaş yavaş örgüte işlenmesini kurumsallaşma olarak gören Scott, örgütlerde kurumsal kuramın en etkili isimlerinden birisi olan Selznick'in Michel ve Barnard'tan yararlanarak kurumsal kuram modelini şekillendirdiğini iddia etmektedir. Scott'a göre kurumsal yapı *bir uyum aracıdır*. Bu yapı, örgüt üyelerinin bağlılıklarını ve karakterlerini şekillendirmektedir. Üstelik dış çevreden gelen kısıtlılıklar ve etkileşimler de uyum ve değişim sürecini dolaylı ve doğrudan etkisi altına alabilmektedir (Scott, 1987, s. 493-494).

Selznick ise kurumsallaşmayı bir *süreç* olarak tanımlamaktadır. Kurumsallaşma zaman içinde örgütte meydana gelen değişimler olarak görülmektedir. Bu değişimin değişkenleri arasında; örgütün kendi geçmişini yansıtması, örgütte insanların olması, örgütü bir araya getiren grupların olması, belirlenen ve hak edilen çıkarların olması ve çevreye yönelik bir uyum sürecinin ya da adaptasyon yolunun olması sayılabilir (Selznick, 1957, s. 16). Bir başka açıdan bakıldığında kurumsallaşma toplumsal süreçlerin, zorunlulukların ya da faaliyetlerin toplumsal düşüncede kurumsallaşması benzeri statüleri üstlenme biçimi ve tüm bu hareket şekillerini kapsamaktadır (Meyer ve Rowan, 1977, s. 341).

Örgütlerin, örgütsel yapının ve örgüt uygulamalarının kurumsallaşma sürecini değerlendiren Zucker, kurumsallaşmaya yönelik geleneksel yaklaşımların, kültürel kalıcılığı yeterli bir şekilde açıklamadığını iddia etmektedir. Fakat *kalıcılık ve kurumsallaşma* kavramlarının anlamsal bağlamda birbirinden ayrılması oldukça zordur. Kurumsallaşma, kültürel kalıcılığı değiştiren ve farklı seviyeleri olan bir değişkendir. Kurumsallaşma daha fazla etno-metodolojik bir yaklaşımla açıklanabilir. Kültürel kalıcılık bağlamında kurumsallaşma üç seviyede ifade edilebilir: Kültürel anlayışların genel olarak birleşmesi, bu anlayışların sürdürülebilirliği (canlı tutulması) ve bu anlayışların değişimine yönelik sınırlamalar getirilmesidir. Ayrıca her ne kadar kurumsallaştırma derecesi artarsa, bir o kadar genel birliktelik, canlılığı

koruma ve kültürel anlayışların değişimine yönelik sınırlamalar artmaktadır. Dolayısıyla toplumsal bilgi kurumsallaştığında dışsal gerçeklik kazanmakta ve başkalarına aktarılmaktadır. Böylece kültürel olarak kalıcı hale gelmektedir (Zucker, 1977, s. 726-730).

Kurumsallaşma sürecinde örgütlerin kendileri kurumsallaştığı gibi çevreleri de bu durumdan etkilenir. Kurallar, inanç sistemleri ve daha geniş ağlar da bu süreçten paylarını alırlar. Örgütlerin çevresindeki değişimleri, ekonomik ya da teknolojik koşullardan ziyade, kültürel normlar, inançlar ve ritüeller belirler. Eşbiçimlilik ve meşruiyet değişkenleri örgütlerin kurumsallaşmalarında önemli açıklayıcı birer unsurdur. Eşbiçimlilik örgütün kurumsallaşmasında örgütün diğer örgütlerle nasıl benzeştiğini açıklarken, meşruiyet ise örgütün çevreden destek alması ve güvenini kazanmasını ifade etmektedir (Özkara, 2000, s. 6-7). En kurumsallaşmış örgütün devlet olduğu göz önüne alındığında, devletin de diğer devletler tarafından etkilenmesi ya da diğer devletlere benzemeye çalışması, kurumsallaşma sürecinin bir parçası olarak görülebilir.

2.3. Devletlilik Olgusu

Hegel'in Modern Devlet Teorisi eserinde devletin *ne olduğu ve neden ortaya çıktığı* sorularına yanıt aranmaktadır. Bu noktadan hareketle farklı siyasal rejimlerde veya zamanlarda toplumun uzun süreli menfaatlerinin ne derece toplum tabakalarından ve siyasi kurumlardan bağımsız olduğu sorgulanmaktadır. Bu süreçte toplum ve siyasi kurumların temel alınarak ne ölçüde empoze edildiği, devletin *devletlilik olgusunu* belirlemeye çalışmaktadır. Devletlilik olgusunun oranını/derecesini ise toplumun değişik tercihlerinin yol açtığı çatışmaları/sorunları/krizleri, toplumun uzlaşma (consensus) yoluyla çözümlemede ne kadar beceri gösterdiği belirlemektedir. Dolayısıyla Harry Eckstien'in de ifade ettiği gibi toplumsal uzlaşmanın sağlanmadığı bir ortamda toplum karşısında egemen ya da özerk bir devlet ortaya çıkmaktadır (Heper, 2012, s. 22, 23). Devletin kurumsallaşması sürecinde toplumsal krizlerin çözülememesi durumunda ise "devlet olma" kavramı zayıflamakta, devlet kurumları ve egemenliği tehlikeli bir konuma gelebilmektedir.

Araştırmacılar, egemenlik ve devletlilik (stateness) olgularından hareketle, bu olguların birbirine bağlı olduğunu ve bu olguların devlet içinde yaşanan ve yaşanan geleneksel yapıyla ilgili olduklarını vurgulamışlardır. Bir devlet yönetimi ya da devletin kurumsal yapısına yönelik devletlilik anlayışı, devletin içinde bulunduğu tüm örgütlerin ortak kararı sonucunda ortaya çıkmaktadır. Çünkü devlet kurumsal kültürünü, kendi kaynaklarından beslenerek ortaya koymaktadır (Okunev, 2011,

s. 2). Bir diğer ifadeyle, her ne kadar bir devletten başka bir devlete göre değişiklik gösterse de “devletlilik/devlet olma”nın temel işlevi, kendi ana fonksiyonlarını yerine getirebilme yeterliliği olarak tanımlanabilmektedir (İlyin, Khavenson, Meleshkina, Stukal ve Zharikova, 2012, s. 4). Bir başka çalışmada *devletlilik kavramı* İngilizce alan yazından hareketle *Statehood ve Stateness* kavramlarıyla incelenmiştir. İki terimin de farklı anlamları olduğu vurgulanmıştır. *Statehood* kavramında devletin statüsünde bir değişme olduğu, devletin yönetim şeklinde bir farklılaşma olduğuna dikkat çekilmiştir. *Stateness* kavramında ise, devletin kendi varlığı ile uyumlu olmasına vurgu yapılmıştır. Böylece devletlilik olgusunun devlet içinde yaşayan insanların kültürlerine göre şekillendiğini söylemek mümkündür (İlin, 2011, s. 12).

Devletlilik olgusunda hem “aşırı” hem de “ılımlı” yaklaşımlara rastlanabilmektedir. İlimli yönetim biçimlerinde topluma değiştirilemeyecek şekilde normlar ve değerler kümesi “konsensüs” empoze edilmektedir. Devlet, bu normlar etrafında kurumsallaşmaktadır. Örneğin 17’nci ve 18’inci yüzyılda düzen, hiyerarşi, sekülerizm ve dayanışmacılık gibi değerler devlet bünyesinde kurumsallaşmıştır. Bu yaklaşıma karşın, diğer yönetimlerde ise toplumun amaçları, toplumun istekleri doğrultusunda belirlenmiştir (Heper, 2012, s. 28). Ayrıca günümüzde devam eden krizler, savaşlar ve doğal felaketler, hükümetler tarafından uygulanan politikaları etkilemiştir. Devletler; “devlet olma” sürecini sorgulamaya başlamışlardır. Devletler hem iç hem de dış politikada bağımsızca karar alma ve uygulama süreçlerinde, küresel dinamikleri ve değişkenleri de göz önünde bulundurmaya başlamışlardır.

Bir devlet geleneğinin oluşması ve kurumsallaşması, köklü bir yönetim tarihine sahip olmasına bağlıdır. Ancak bir devletin devletlilik ya da devlet olma derecesi, her ne kadar köklü bir geleneğe sahip olsa da günümüzdeki bölgesel ve küresel değişkenlerin etkisiyle değişimlerden etkilenebilmektedir. Köklü geleneğe sahip olan devletlere nazaran tarihsel olarak yeni kurulan devletler, dış çevreden daha çabuk etkilenebilmekte ve etkilendiği devletin/örgütün kurumsal değerlerini ve sosyolojik kurumlarını hızlıca benimsemeye çalışmaktadırlar. Örgütün kendi içinde yaşadığı değişim, toplumsal dirençle karşılaşsa da başka devlet örgütlenmelerine benzetilmesi ve diğer devletler tarafından meşru kabul edilmesi, kurumsallaşmayı hızlandırmaktadır. Sonuç olarak kurumsallaşan örgütler, meşruiyet kazanarak varlığını devam ettirirken, kurumsallaşamayan örgütler ise toplumsal alanda yaşamlarını sürdürmemekte ya da bu örgütlerin varlığı hissedilmemektedir. Böyle kamu örgütleri/kurumları tamamen ortadan kaldırılırsa dahi birçok kişinin gereksinim duymadığı aşikâr bir şekilde görülecektir. Bu anlamda bir kamu örgütünün ya da devletin kurumsallaşma sorunu, devletlilik olgusunu önemli ölçüde etkilemektedir.

3. ÇARLIK DÖNEMİNDEN SSCB'YE DEVLET GELENEĞİ

Çarlık dönemine gelmeden Kiev Rus devletinin dokuzuncu yüzyılda kurulduğunu ve bu bölgede Slavlar haricinde birçok farklı etnik unsurun yaşadığını belirtmek gerekmektedir. Dolayısıyla günümüz Ukrayna topraklarında Slav ırkının yanı sıra Hunlar, Peçenekler, Kumanlar, Avarlar ve Bulgarlar gibi pek çok farklı etnik unsur yaşamıştır. Bu etnik unsurların yanı sıra Rusların Novgorod, Pskov, Kiev ve Moskova yerleşim birimlerinde knezlikler (beylikler) kurması, Rus devletinin temellerinin atılmasını sağlamıştır.

Tarihsel olarak yedinci yüzyılda Slavlar, doğu, güney ve batı Slavları olarak üç kola ayrılmıştır. Doğu Slavları; Rusya, Belarus ve Ukrayna devletlerinin ataları olarak kabul edilmektedir (Çobanoğlu, 2023, s. 22). Dolayısıyla dokuzuncu yüzyıldan SSCB'nin dağılmasına kadar geçen yaklaşık bin yıllık süreçte Rus devlet geleneğinin bu devletlerin bulunduğu bölgelerde hâkim olduğu söylenebilir. SSCB'nin dağılması sonrasında, post-Sovyet coğrafi alanında ortaya çıkan yeni devletler, Rus devlet geleneğinin etkisinde kalmıştır.

“Ukrayna” adı tarihte ilk kez on ikinci yüzyıl metinlerinde “çevre” ve “uzak yerleşim yeri” anlamına gelen “okraina” kelimesine dayanmaktadır. Ayrıca arşiv belgelerine göre dış sınırları koruyan sınır muhafızlarına “Ukraynalı” denildiği görülmektedir. Ukrayna, siyasi olarak 1917 yılının Kasım ayında Bolşevikler tarafından Rusya toprakları içinde Ukrayna Halk Cumhuriyeti olarak kurulmuştur (Putin, 2021). Sonuç olarak Ukrayna devlet geleneğinin SSCB çatısı altında Rus devlet geleneği içinde kurumsallaşmaya başladığı söylenebilir.

Bu kapsamda, Rus siyasal sisteminin kökenine bakıldığında Hristiyanlık inancının etkisiyle devletin siyasal kültürünün bağdaştığını söylemek mümkündür. Bizans sonrası dönemde Ortodoksluğun merkezinin Moskova olduğu iddiasıyla birlikte tüm Slavları kendi etrafında toplamaya çalışan Ruslar, merkezi bir otorite kurma çabasında olmuşlardır. Böylelikle dini değerlerle Slavların bir arada tutulmak istenmesi, kutsal devlet anlayışının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Onay, 2007). Öte yandan Ruslar, yaklaşık olarak 1240 ila 1480 yılları arasında Moğol hâkimiyeti altında yaşamıştır. Bu süreçte Rusların, Moğol yönetim düşüncesinden ne kadar etkilendikleri ayrı bir tartışma konusudur (Ascher, 2022, s. 32). Ancak bazı yazarlara göre merkezîyetçi bir Rus devletinin kurulmasının Moğollardan örnek alındığı ifade edilmektedir (Çobanoğlu, 2023, s. 46). Böylece Çarlık Rusyası Moskova Knezliği'nin gücü elinde tutmasıyla merkezileşmeye ve topraklarını genişletmeye başlamıştır.

Çarlık yönetiminde serflik sisteminin yanı sıra Moskova'nın Yeni Roma olmaya yönelik çabaları, devlet gücünün merkezde toplanmasına yol açmıştır. Diğer yandan ülke topraklarının oldukça geniş olması ve birçok farklı milleti bünyesinde barındırması, merkeziyetçi bir devlet anlayışının ortaya çıkmasına neden olan bir başka faktördür (Onay, 2007). Remington (2004, s. 369), Rus yönetim geleneğini dokuzuncu yüzyılda günümüz Ukrayna'nın başkenti olan Kiev civarında kurulan knezliğe dayandırmaktadır. Öyle ki yaklaşık bin yıldır yönetilen Rus devletinde, otokratik bir yönetim egemenlik sürmüştür ve monarşik bir yapı ortaya çıkmıştır.

Çarlık döneminde Rus devleti örgütsel bakımdan birçok gelişme yaşamıştır. Çarlığın son yıllarında hem iç hem de dış faktörlerin etkisiyle yeni bir anayasanın yapılmasına karar verilmiştir. Ancak Çar daha sonra bu anayasayı kaldırarak tüm yetkileri yeniden tek elde toplamıştır. Ardından 1905 yılında yine halkın reform isteklerine dayanarak bir değişim süreci yaşanmış ancak başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Yine bu süreçte iktidarda bulunan Çar, Duma'yı (meclis) dağıtarak tekrar kendi meşruiyetini kabul ettirmek istemiştir. Çarlık döneminin sonuna doğru güçlenen işçi sınıfı, işçi örgütleri ve sendikalar, bu deneyimden sonra Lenin liderliğinde (Bolşevikler) 1917 yılına kadar daha aktif bir politika izlemişlerdir (Öztürk, 2010, s. 65).

Kutsal devlet geleneği olarak kabul edilen Rus devlet geleneğinin kurumsallaştırılması sürecinin SSCB'nin kurulmasıyla farklı bir biçime büründüğünü belirtmek gerekir. Bir diğer ifadeyle merkeziyetçi ve elitist Rus devlet anlayışının değişmediğini SSCB'de de görmek mümkündür. **Çünkü** imparatorluk sistemi biçimsel olarak dönüşüme uğramış olsa da geleneksel devlet anlayışı varlığını korumuştur (Onay, 2007). Bu anlayış, kurumsallaşmaya devam etmiştir. Nitekim 1917 Ekim devrimiyle Duma açılmış, parlamenter monarşiye geçilmiş, parti organı yasallaşmış ve Sovyet yönetimleri oluşturulmuştur. Böylece Çarlık rejimi yıkılarak yerine sosyalist yönetim anlayışını benimseyen SSCB'nin temelleri atılmıştır. Çünkü on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda Çarlık rejimi sosyal, ekonomik ve siyasi yapıda modernleşmeye çalışırken, totaliter bir yapının devamında ısrarcı davranması, devrimin temel gerekçesi olmuştur (Akyıldız, 2013, s. 547).

Devrim sonrasında Sovyetler Birliği sosyalist devlet anlayışına göre oluşturulmak istenmiştir. Ancak zaman içinde sosyalist devlet anlayışı, Stalin'in modeliyle aşırı merkeziyetçi bir devlet geleneğine dönüşmüştür. Bu durum, gerçek sosyalist sistemin doğasına aykırı bir şekilde gelişmiştir. Çarlık dönemi anlayışında olduğu gibi feodalist ve totaliter anlayış, Stalin tarafından toplum üzerine inşa edilerek uygulanmaya çalışılmıştır (Sogrin, 2005, s. 20). Böylece devlet, iktidar olarak siyasal rejimin temel güçlerini tek elde toplamıştır. Tek parti, tek kişi ve tek lider anlayışını-

la bu dönemde politikalar halka dayatılarak uygulanmış ve yönetilmiştir. Merkezi yönetim güçlendirilirken, özerk yönetimlerin yetkileri de oldukça sınırlı kalmıştır (Vorojeykina, 2010, s. 17).

Sosyalist devlet anlayışı, içinde barındırdığı komünist sistemin gereği olan merkezden yönetilen bir ekonomiye işaret etmekle birlikte serbest piyasa ekonomisinin olmamasının yanında merkezi katı bir denetimin varlığının göstergesi olmuştur. Devlet örgütü, bu dönemde bürokratzimini katı bir şekilde uygulamış ve tüm arazi mülkiyetinin temel sahibi şeklinde davranmıştır. Dolayısıyla devlet örgütü ulusal ölçekte tüm arazi mülkiyeti üzerinde hâkimiyet kurmuştur. Tam olarak bir özel mülkiyetin olmaması ve mülkiyetin ayrılamaz olması, idari yapının bünyesinde toplanan güçlerin ayrılamamasını da beraberinde getirmiştir. Toplumsal, ekonomik ve siyasal olguların, kurulan hâkimiyet altında toplanması demokratik yönetim sistemi için bir sorun teşkil etmiştir. İktisadi sistemin bürokratik bir yapının içinde kendini göstermesi, ekonomik problemlerin çözülmesi aşamasında kurumsal bir hantallaşmaya yol açmıştır (Gaydar, 1996, s. 4; Gaydar, 1997, s. 13, 14). Nitekim Çarlık döneminden SSCB dönemine geçiş sürecinde yaşanan devrim ve krizlerde karar alıcılar, egemen sınıflar olmuştur. Bu bölüme kadar geçen süreçte Ukrayna devlet geleneğinin Rus devlet geleneği içinde bulunduğu ve aynı devlet çatısı içinde yer aldığından hareketle Rus devlet geleneğinin etkisine kısaca değinilmiştir.

4. UKRAYNA'DA DEVLET GELENEĞİ

Ukrayna devleti, 24 Ağustos 1991 tarihinde SSCB'den ayrılarak, parlamento-sunda aldığı kararla yeni bir ülke olarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Aralık 1991 tarihinde yapılan referandum ile halkın çoğunluğu Ukrayna devletinin meşruiyeti için oy kullanmıştır (Sudokova ve Kaytmazov, 2015). SSCB'deki devlet geleneğinin temellerini oluşturan komünizm anlayışının bir anda çökmesi, Ukrayna devletini yeni bir arayışa yöneltmiştir. Dolayısıyla yeni kurulan devlet, iktisadi olarak komünist bir yapılanmadan piyasa ekonomisine geçiş sürecinde önemli sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunların yaşanması, *siyasal ve ekonomik açıdan birçok problemi* de beraberinde getirmiştir. Yeni bir devlet olan Ukrayna, yaklaşık bin yıllık Rus devlet geleneğinden kopuşun ilk adımlarını atmıştır. 1991-2004 yılları arasında Rus devlet yönetim geleneğini daha etkin yaşayan Ukrayna, bu geleneği Turuncu Devrim olaylarıyla daha hızlı bir şekilde terk etmeye başlamıştır. Böylelikle siyasi, ekonomik ve kültürel bakımdan Ukrayna'da toplumun yüzü Batı'ya döndürülmüştür. Bu durumda Ukrayna devlet geleneğinin oluşması sürecinde toplumsal, ekonomik ve siyasi alanlarda zaman zaman sorunlarla karşılaşmıştır.

4.1. Toplumsal ve Ekonomik Yapı

Ukrayna'nın 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmesinden sonra çeşitli etnik, dilsel, dini ve sosyo-ekonomik kimlikler ve bölünmeler ile farklı tarihsel hafızalar ve siyasi yönelimler Ukrayna'daki bölgesel çeşitliliği ortaya çıkaran en önemli özellik haline gelmiştir. Batı Ukrayna'da yoğunlaşan etnik kökenli Ukraynalılar ile Doğu ve Güney Ukrayna'da yoğunlaşan etnik kökenli Ruslar ve Ruslaşmış Ukraynalılar, yeni ülkelerinin ulusal kimliğini tanımlamak ve kendi kültürlerinin gelişmesini sağlamak için bir mücadeleye girişmişlerdir (Salnykova, 2013, s. 2). Ukrayna'da yaşayanların büyük bir bölümü, Ukraynacayı bilmesine ya da çok az bilmesine rağmen günlük olarak Rusça dilini konuşmaktadır. Ukrayna bağımsızlığını kazanmasından sonra Ukrayna topraklarında Ukraynalıların yanı sıra çok sayıda Rus ve diğer post-Sovyet ülke vatandaşı kalmıştır. Ukrayna parlamentosunda dahi Rusça konuşanlar var olmakla birlikte iki dilli bir ülke olarak varlığını 2022 yılına kadar sürdürmüştür (Olszański, 2012, s. 5).

Rusya ile Ukrayna arasında 2022 yılında çıkan savaş sonrasında Rus dilinin yasaklanmasına yönelik önemli kararlar alınmıştır. Örneğin, Kiev'de Rus dilinde şarkı söylemek ve bu dilde kitap ve diğer basılı yayın satılması yasaklanmıştır. Böylelikle Rus kültürünün silinmesi de hedeflenmiştir (İzvesitya Haber Ajansı, 14 Temmuz 2023). Toplumsal alanda bulunan komünizmin simgesi haline gelen Lenin anıtları, bir bir kaldırılmaya ve komünizmin izleri silinmeye çalışılmıştır (Shevchenko, 2017). SSCB döneminde Ukrayna topraklarında Lenin anıtlarından 2200 civarında bulunuyordu. Ukrayna'daki yerel yönetimlerin aldığı kararlarla bu anıtlar, 1990'lı yıllarda kaldırılmaya başlanmıştır (Fedoroviç ve Pavlovna, 2015, s. 1-6). Ukrayna devlet yönetimine gelen yöneticilerin izlediği politikalar, ülkenin gelişiminde önceki yöneticilerden farklı olmamıştır. Yöneticilerin görüşleri ne kadar farklı olsa da ciddi ölçüde bir değişim sağlanamamıştır. Bu noktada merkezileşmiş bir iktidarın varlığının yanı sıra ülkenin dilinin resmi olarak Ukraynaca olmasına rağmen ülkenin doğusunda Rusça dilinin aktif bir şekilde kullanılması siyasi ve toplumsal sorunlara neden olmuştur (Sudokova ve Kaytmazov, 2015).

Günümüzde Ukrayna ile Rusya arasında devam eden silahlı çatışmalar sebebiyle Ukrayna topraklarında Rus dilinin resmî kurumlarda yasaklanmasına karşın toplumun büyük bir kesiminde halen Rus dili konuşulmaktadır. Ukrayna'nın yalnızca batı bölgesinde Ukraynaca yoğun bir şekilde konuşulurken, doğu bölgesinde ise ağırlıklı olarak Rus dili konuşulmaktadır. Bir anda Rus dilinin bırakılması ve Ukrayna diline geçiş yapılması, toplumsal yaşamda pek çok zorluğu da beraberinde getirecektir.

Öte yandan Doğu Avrupa'da 1990'lı yılların başında kurulan devletin, siyasal ve demokratik değerler temelinde yapılan reformlarla *piyasa ekonomisine* geçişi başlamıştır (Grigoryev, Agibalov ve Salihov, 2009, s. 125). Hükümet, ilk aşamada ekonomi politikasında başarılı bir yol izlememiştir. 1993 yılında hiperenflasyon yaşanmıştır. Ekonomi politikasında tam bir karmaşa ortaya çıkmıştır. Bu süreçte Rusya'dan radikal kararlar alması beklenmiştir. Ancak Ukrayna kendi devletini güçlendirmek için kendi ulusal bankasını kurmuştur. Sovyet sistemi kontrollü yabancı ticaret sistemini oluşturmuştur. Fakat piyasa ekonomisindeki reformların zamanında yapılmaması, ekonomik sistemin işleyişine fayda sağlamamıştır (Aslund, 2009, s. 3). Bu durumda devletin kurulması sırasında uygulanan yapısal ve ekonomik reformların yeterli olmadığı öngörülmüştür (Grigoryev, vd. 2009, s. 125). Ukrayna 1994 yılında Uluslararası Para Fonu (IMF) ile yapılan anlaşma kapsamında yeni bir dönüşüme girmiştir. Böylelikle ülkedeki enflasyonun önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Yürütülen özelleştirme politikalarının bir sonucu olarak 1996 yılından sonra Ukrayna'nın milli gelirlerinin çoğu, özel sektörden sağlanmaya başlanmıştır. Rusya'da 1998 yılının Ağustos ayında yaşanan ekonomik kriz, Ukraynalı oligarklar arasında endişe yaratmıştır. Çünkü ekonomik kriz Rusya'da ciddi ekonomik maliyetler getirmiştir. Rusya ve Ukrayna arasında sıkı ekonomik bağlar bulunduğu için Ukrayna'da bu durumdan etkilenmiş ve reforma ihtiyaç duyulmuştur (Aslund, 2009, s. 3). Bu süreçteki temel sorun, vatandaşların refah seviyeleri ile insan faktörünün göz ardı edilmesi olmuştur. Çünkü *piyasa ekonomisinin* dönüşümü, ülke içinde bulunan elitler ve oligarklarla birlikte şekillenmiş, ancak halkın refahına yönelik bir adım atılmamıştır. İşte bu noktada Ukrayna devletinin yeni ve bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkması, doğu ve batı arasında eksenal (dikotomi) bir sorunu gündeme getirmiştir. Bu ikilemleri şöyle sıralamak mümkündür: Demokrasi ve siyasal kriz; iyi derecede gelişen şartlar ve bu gelişim süreçlerinin sınırlandırılması; başarılı yürütülen reformlar ve yüksek miktarda yolsuzluk/rüşvet; bölgesel gelişimin artması ve bölgelerde yaşayan farklı demografik gruplara ayrılıkçı gözle bakılması gibi (Grigoryev, vd. 2009, s. 125). Nihayetinde AB, Ukrayna'nın piyasa ekonomisine geçişini 2005 yılında; ABD ise 2006 yılında tanımıştır (Aslund, 2009, s. 5). Aşağıda yer alan Tablo 1'de, Ukrayna'nın AB ile entegrasyonunun hem ekonomik hem de siyasi açıdan kapsamlı bir değerlendirmesi sunulmuştur.

4.2. Siyasi Yapı

Ukrayna'nın siyasi olarak SSCB'den ayrılması sonrasında Rusya'dan AB'ye yönelim başlamıştır. AB, Ukrayna halkının bağımsız bir devlette yaşamak istediğini gösteren referandum sonrasında Ukrayna devletini, 2 Aralık 1991 tarihinde diyaloga davet etmiştir. Bu davet, Ukrayna-AB ilişkilerinin başlangıcı olmuştur. Do-

layısıyla uzun süren Rus egemen bakışının ardından Ukrayna siyasi kültürünün yavaş yavaş geliştiği düşünülmektedir. Bu noktada AB'ye yönelimi işaret eden temel gelişmeler aşağıda Tablo 1'de sunulmuştur (Sologoub, 2022):

Tablo 1: Ukrayna ve AB arasındaki Gelişmeler

Tarih	Faaliyet
2 Aralık 1991	Ukrayna Bildirgesi'nde AB, Tüm Ukrayna Referandumunun demokratik karakterine dikkat çekti ve Ukrayna'yı AB ile açık ve yapıcı bir diyalog sürdürmeye çağırdı.
Ekim 1993	Kiev'de Avrupa Komisyonu Ukrayna Temsilciliği'nin açılışı yapıldı.
14 Haziran 1994	Ukrayna ile AB arasında Ortaklık ve İş Birliği Anlaşması imzalandı.
1 Haziran 1995	Ukrayna ile Avrupa Topluluğu, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu Arasında Ticaret ve Ticarete İlişkin Konulara İlişkin Geçici Anlaşma imzalandı.
Temmuz 1995	Ukrayna'nın AB Misyonu kuruldu.
Haziran 1996	AB, Ukrayna'nın statüsünü geçiş ekonomisine sahip bir ülke olarak tanıdı.
1 Mart 1998	Ukrayna ile AB arasında Ortaklık ve İş Birliği Anlaşması yürürlüğe girdi.
11 Haziran 1998	Ukrayna Cumhurbaşkanı Kararı, Ukrayna'nın AB'ye bütünleşme stratejisini onayladı.
10 Aralık 1999	Avrupa Konseyi, Ukrayna ile AB arasındaki stratejik ortaklığı güçlendirmeyi amaçlayan AB Ukrayna Ortak Stratejisini onayladı.
11 Ekim 2000	AB Konseyi'nin Ukrayna'yı piyasa dışı ekonomiler listesinden çıkarma kararı yürürlüğe girdi.
15 Mart 2001	Avrupa Parlamentosu, Ukrayna'ya ilişkin AB Ortak Stratejisine ilişkin Kararı kabul etti.
Şubat 2005	Ortak AB-Ukrayna Eylem Planı (Ukrayna'daki temel reformlara yönelik bir çerçeve) Avrupa Konseyi tarafından onaylandı.
Mart 2007	AB ve Ukrayna, serbest ticaret alanı ve daha iyi bir siyasi diyalog da dâhil olmak üzere daha yakın bir ekonomik iş birliği için yasal bir çerçeve sunmayı amaçlayan yeni bir "daha geniş anlaşma" hakkında görüşmelere başladı.
18 Şubat 2008	Ukrayna ile AB arasında serbest ticaret anlaşmasına ilişkin görüşmeler başladı.
29 Ekim 2008	Vizesiz seyahate ilişkin müzakereler başladı.
2009	Ukrayna ve diğer beş post-Sovyet ülke için Doğu Ortaklığı İş Birliği mekanizması kuruldu.
30 Mart 2012	AB-Ukrayna Ortaklık Anlaşması başlatıldı.
2012	Ukrayna-AB ilişkileri, dönemin Cumhurbaşkanı Yanukoviç'in muhalefet liderlerini (Yuriy Lutsenko ve Yulia Timoşenko) hapse atması nedeniyle kötüleşti.

Tarih	Faaliyet
29 Kasım 2013	Yanukoviç, Rusya'nın ısrarı üzerine Vilnius Zirvesi'nde Ortaklık Anlaşmasını imzalamayı reddetti. Euromaidan protestoları başladı.
27 Haziran 2014	Ortaklık Anlaşmasının ekonomik kısmı, Cumhurbaşkanı Poroşenko tarafından imzalandı.
16 Eylül 2014	Ortaklık Anlaşması Ukrayna tarafından onaylandı.
Aralık 2014	Sivil Güvenlik Sektörü Reformu Ukrayna'ya yönelik AB Danışma Misyonu görevlendirildi.
1 Ocak 2016	Ukrayna ile AB arasında Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Bölgesi yürürlüğe girdi.
Nisan 2016	Hollanda'da Ortaklık Anlaşmasını onaylanmasına ilişkin referandum yapıldı (sonuç "hayır"). O zamana kadar diğer AB ülkeleri Ortaklık Anlaşmasını onayladı.
11 Mayıs 2017	AB, Ukrayna'ya vizesiz seyahat hakkı tanıdı.
1 Eylül 2017	Ortaklık Anlaşması tamamen yürürlüğe girdi.
2021	AB ile Ukrayna arasında siber güvenlik ve siber savunma konusunda diyalog süreci başladı.
12 Ekim 2021	Ukrayna ve AB, Ortak Havacılık Alanı Anlaşmasını ve Ukrayna'nın AB Ufuk Avrupa ve Yaratıcı Avrupa programlarına katılımına ilişkin anlaşmaları imzaladı.
17 Aralık 2021	Ukrayna Ulusal Enerji ve Kamu Hizmetleri Düzenleme Komisyonu, Ukrenergo'yu ISO (Uluslararası Standardizasyon Organizasyonu) modeline göre Avrupa tipi iletim sistemi operatörü olarak onayladı. Bu, ENTSO-E (Avrupa Elektrik İletim Sistemi İşleticileri Ağı) 'ye resmi üyeliğin kapısını açtı.
28 Şubat 2022	Ukrayna AB'ye katılmak için başvuruda bulundu.
26 Nisan 2022	Ukrayna ENTSO-E'nin gözlemci üyesi oldu. Mart ayında Ukrayna şebekesi AB şebekesiyle senkronize edildi ve Rusya ve Beyaz Rusya ile bağlantısı kesildi.
Haziran 2022	Ukrayna'ya AB aday statüsü verildi.

Kaynak: Sologoup, 2022, s. 219.

Görüldüğü üzere 1991 yılından 2022 yılına kadar geçen süreçte siyasal alanda SSCB döneminden kalan ve günümüzde halen Rus devlet düşüncesini ön planda tutan yaklaşımlar, Ukrayna'nın AB ile entegrasyonu çerçevesinde önemli ölçüde değişimlere konu olmuştur. Ayrıca 2022 yılında Rusya ve Ukrayna arasında başlayan savaş sonrasında ABD, İngiltere, Almanya, Hollanda, Polonya, Kanada, Norveç, İsveç, Danimarka ve Finlandiya Ukrayna'ya farklı alanlarda en fazla yardımcı olan ülkeler arasında yerlerini almıştır (Sputnik Haber Ajansı, 12.04.2023). Bu yardımların yanı sıra ABD, AB ve diğer uluslararası örgütler hem ekonomik hem de diğer altyapı yatırımları alanlarında Ukrayna'ya yönelik desteklerini sürdürmüşlerdir (TRT Haber Ajansı, 21.06.2023). Bu noktada Ukrayna hem ideolojik hem

de devlet yönetim geleneği bakımından Rus devlet düşüncesinden uzaklaşmaya devam etmiştir.

Tablo 2: İktidar Değişimleri¹

Tarih	Dönem Lideri	Destekleyen Taraf	İktidara Giden Yol
1991-1994	Leonid Kravçuk	Kuruluş süreci	Seçim
1994-1999	Leonid Kuçma	Rusya destekli	Seçim
1999-2001	Viktor Yuşçenko	Batı destekli	Seçim
2001-2004	Leonid Kuçma	Rusya destekli	Sivil İtaatsizlik Eylemleri
2004-2010	Viktor Yuşçenko	Batı destekli	Hükümet değişikliği
2010-2014	Viktor Yanukoviç	Rusya destekli	Seçim
2014-Geçici Hükümet	Aleksandr Turçunov	Batı destekli	Sivil İtaatsizlik Eylemleri
2014-2019	Petro Porosenko	Batı destekli	Seçim
2019-...	Vladimir Zelenskiy	Batı destekli	Seçim

Kaynak: Çobanoğlu, 2014, s. 165

Bu kapsamda tarihsel olarak AB-Rusya arasındaki düzleme bakıldığında; 1991 yılından günümüze kadar kurulan hükümetlerin istikrarlı olduğunu söylemek oldukça zordur. AB ve Rusya arasında sürekli bir tercih yapmaya zorlanan Ukrayna'da siyasal otorite boşluklarının yaşanması, iktidar değişimlerine neden olmuştur. Ortaya çıkan krizler, sürekli iktidar sorunlarına yol açmıştır. SSCB dönemindeki aşırı merkezîyetçi devlet geleneği, yerini bölgelerin daha etkin olduğu yerleşen bir devlet geleneğine bırakmıştır. Tablo 2'de gösterildiği gibi Ukrayna'da yaşanan siyasi/krizler ve değişimler, AB ve Rusya ikileminde yaşanmıştır (Çobanoğlu, 2014, s. 164,165).

Yaşanan bu sorunların temeline bakıldığında; temel olarak tarihsel, siyasal ve kültürel sorunların bulunduğu ifade edilebilir. Özellikle 1917 yılından bu yana Ukrayna devletinin toprak bütünlüğünün (harita sınırlarının) değişikliğe uğraması temel bir sorun olarak görünmektedir. Sınırların değişmesi, devlet yönetim geleneğine yönelik siyasal, ekonomik, idari ve kültürel anlamda istikrarsızlıklara yol açmıştır. Tablo 3'teki haritaya bakıldığında, 1917-2014 yılları arasında devletin

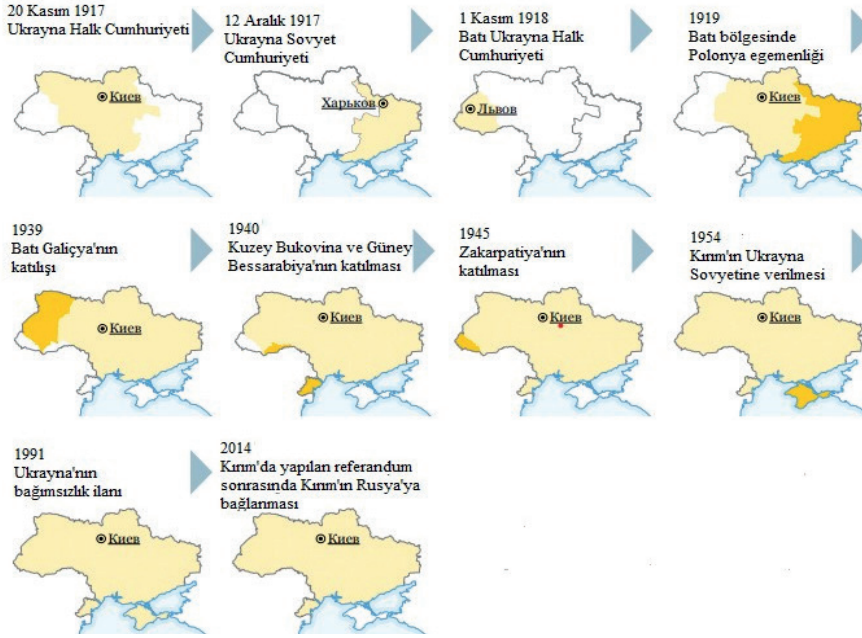
¹ Güncellenmiştir.

toprak bütünlüğünde sınırların değiştiğini görmek mümkündür. Rusya'nın SSCB döneminde ve sonraki süreçte AB ile yaşadığı siyasi krizler ve çekişmeler neticesinde, Ukrayna toprak bütünlüğü yıldan yıla değişime uğramıştır. Siyasi sorunların temelinde ise AB ve Rusya arasında kalan Ukrayna devleti üzerinde yaşanan mücadele bulunmaktadır. Örneğin siyasi istikrarsızlıkların gölgesinde 2004 yılında yaşanan *Turuncu devrim*, seçim sırasında yapılan hilelere karşı büyük bir değişim sürecini tetiklemiştir. Yapılan seçimlerin sonuçlarına bakıldığında; dönemin cumhurbaşkanı adayı Yanukoviç'in oylarının, Luhansk ve Donetsk Oblastlarında (bölgelerinde) yüzde 80'lerden yüzde 90'ların üzerine çıkması, Batı yanlılarını sokaklara dökmüştür (Karatnycky, 2005 ve Sushko, 2004). Batı destekli Yuşçenko ekibi tarafından yönetilen gösteriler seçim komisyonunu eleştirmeye yönelik gelişmiştir. Bu gösteriler, Ukrayna'nın iç ve dış politikalarında büyük bir değişimi ifade etmesine rağmen, sonucun iptaline yönelik yapılmıştır. Ayrıca Batı'da *Ukrayna milliyetçiliğinde yeni bir dönemin başladığına* ilişkin yorumlar yapılmıştır (Lane, 2008, s. 527).

Bu noktada ortaya çıkan olaylarda Batının liberal değerleri başta olmak üzere, piyasa ekonomisi, demokrasi değerleri ve sivil toplumun gelişimi vurgulanmıştır. Bu olayların, Batı ve ABD tarafından sağlanan maddi yardımlar aracılığıyla gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Batı tarafından, 2004 seçimlerinde yapılan yolsuzlukların ortadan kaldırılması amacıyla Ukrayna'daki sivil toplum örgütlerine önemli miktarda yardımlar sağlanmıştır (Karatnycky, 2005 ve Sushko, 2004). Post-Sovyet dönemde Ukrayna elitlerinin Rusya'ya olan bağlılığını kıramaması ve ekonomik temelde şeffaflığı sağlayamaması, yolsuzluğu engelleyememesi ve insan hakları karnesini düzeltememesi gibi temel faktörler, Ukrayna'da değişim taleplerinin temel sinyallerini 2004 yılında vermiştir. İşte bu noktada, seçimlerin yenilenmesi sonrasında Rus destekli Yanukoviç'e karşı yarışan Batı destekli Viktor Yuşçenko seçimde lider olmuştur. Ukrayna siyasi arenasında Yuşçenko ve Yuliya Timoşenko gibi ülkenin Rusya'nın boyunduruğundan kurtulup, AB ile entegrasyona dönülmesini savunan oyuncuların/aktörlerin etkinliği artmıştır (Koçak, 2014, s. 1).

Tablo 3 : Ukrayna Devlet Toprakları: 20-21'inci Yüzyılda Sınırların Değişimi

Ukrayna, Doğu Avrupa'da Rusya topraklarından sonra toprak büyüklüğü bakımından ikinci sıradadır.

Kaynak: Valday Raporu, 2014, s. 8

AB ve Rusya'nın 2009 yılından sonra ilişkilerinin tekrar bozulması, Ukrayna üzerinde yeniden bir eksen kayması şeklinde ortaya çıkmıştır. AB'nin Doğu Avrupa ülkelerine yönelik izlemekte olduğu komşuluk politikaları, Rusya'yı rahatsız etmeye başlamıştır. Buna karşılık olarak Rusya tarafından eski Sovyet ülkelerini kapsayan Avrasya Gümrük Birliği'nin kurulması girişimi 2010 yılında başlatılmıştır. Vilnius şehrinde 2013 yılında Ukrayna ile AB arasında Ortaklık Anlaşması (European Union Association Agreement) imzalanması sırasında Ukrayna Devlet Başkanı Yanukoviç'e yapılan baskılar, yeni bir krizi daha doğurmuştur (DIIS Report, 2014, s. 8, 9). Yanukoviç, Kasım 2013'te AB ile yapılacak Ortaklık Anlaşması'nı imzalamayacağını açıklamıştır. Bu krizin üzerine Kiev ve diğer şehirlerde hükümetin istifasını isteyen ve acil seçime gidilmesini talep eden son derece örgütlü hükümet karşıtı protestolar başlamıştır. Olayların başlamasına ve ülke geneline yayılmasına müteakip, Yanukoviç hükümetiyle siyasi muhalifler arasında bir ayrılık ve yakın bir devrimin gerçekleşmesinin kıvılcımı ateşlenmiştir (Diyarbakırlıoğlu, 2020, s. 212).

Üstelik Ukrayna Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç'in, AB ile yapılacak olan ortaklık anlaşmasını imzalamak yerine, Rusya ile iş birliği yapma kararı alması, mevcut gerilimi daha çok tırmandırmıştır. Bu kararı protesto eden göstericiler, bir süre sonra polis müdahalesiyle karşılaşmıştır. Sokaklardaki direnişi bastıramayan ve süreci yönetemeyen Yanukoviç, her ne kadar yönetim süresinin sonlarına doğru muhalefetle bir uzlaşma metni imzalamış olsa da yaşanan olaylar nedeniyle meşruiyetini kaybederek 22 Şubat 2014 tarihinde Ukrayna topraklarını terk etmiştir (Al ve Ayvacı, 2017, s. 230).

Bu istifa ve siyasi gelişmeler; Batı'nın bir başarısı ve Rusya'nın ise yenilgisi gibi görünse de gerçek hiç de öyle olmamıştır. Rusya ile Batı arasında sıkışan Kiev'de siyasi krizin etkileri silinmeye çalışılırken, bu krizi ve yönetsel boşluğu siyasi istikrarsızlığı fırsat olarak gören Rusya, Ukrayna'nın AB ile ilişkilerini geliştireceği, NATO'ya üye olacağı ve bu durumun da kendisi için bir tehdit oluşturacağı endişesiyle kendisi için stratejik öneme sahip olan ve Rus kökenli nüfusun yoğunlukta olduğu Kırım yarımadasına 27 Şubat 2014 tarihinde özel kuvvetlerini çıkararak bölgeyi ilhak etmiştir. İşte bu noktada Ukrayna krizi ülke içi krizden, uluslararası bir sorun haline dönüşmüştür (İmambeyli ve Ercan'dan aktaran, Konak, 2019, s. 85). Ukrayna'nın Luhansk ve Donetsk Oblastlarında (bölgelerinde) yaşayan Rus ayrılıkçılar ise kendi alanlarında askeri ve siyasi etkinliğini artırarak, Kiev'den kopmanın yollarını aramışlardır. O tarihten itibaren 2014-2022 yılları arasında Kiev hükümeti ile silahlı çatışma sürmüştür (Belo ve Rodriges, 2023, s. 1). Çatışmalar, 2014 yılının Nisan ve Mayıs aylarında Donetsk ve Luhansk Oblastlarının kendilerini cumhuriyet ilan ederek, Kiev'den ayrıldıklarını duyurduktan sonra daha da şiddetlenmiştir (Borisov ve Çistoborodov, 2022, s. 13). Sekiz yıl süren savaş sonrasında, NATO ve Batı'nın RF topraklarına yaklaşması, Ukrayna ordusunun askersizleştirilmesi ve Rusya'ya göre Ukrayna'daki Nazi gruplarının temizlenmesi gibi gerekçelerle, Rusya 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna topraklarına askeri müdahalede bulunmuş ve günümüzde halen çatışmalar devam etmektedir.

Dolayısıyla AB ve Rusya arasında Ukrayna üzerinden bir hesaplaşma süreci yaşanmaktadır. SSCB'nin dağılmasının ardından Rus devlet geleneğine sahip olan Ukrayna'da Batı destekli toplumsal hareketler, devlet politikalarını ve devlet yönetim geleneğini önemli ölçüde etkilemiştir. Özellikle 2004 yılında yaşanan Turuncu devrim ile Rusya'dan ideolojik olarak daha keskin bir şekilde kopma yaşanmaya başlamıştır. Kırım'ın 2014 yılında Rusya tarafından ilhak edilmesi ve 2022 yılında da iki devlet arasında savaşın başlamasıyla da Ukrayna milliyetçiliği üst seviyeye çıkmıştır. Sonuç olarak tüm yaşanan bu gelişmeler sebebiyle Ukrayna devleti, Rusya'dan uzaklaşarak Batı devlet geleneğine daha fazla entegre olmaya başlamıştır.

5. SONUÇ

Yüksek derecede kurumsallaşmış bir örgüt olan devletin, zamanla evrilmesi yeni biçimlerini ortaya koymaktadır. Böylelikle devlet geleneğini ifade eden *devletlilik olgusunun* kurumsallaşması önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyolojik olarak bir devletin kurumları *yerleşmiş kurallar, gelenekler ve uygulamalar* çerçevesinde şekillenmekle birlikte devletin geleneksel yapısını oluşturmaktadır. Farklı amaçlarla kurumsallaşma çabasında olan devlet aygıtı, çevre ülkelerin ya da uluslararası örgütlerin yönetsel ve siyasal kültürlerinden etkilenilmektedir. Bu noktada hegemonik politika güden büyük devletler, idari reform uygulamaya ihtiyacı olan ve geçiş süreçleri yaşayan devletleri, kendi kontrolü altına almak istemektedirler.

Çalışma kapsamında Ukrayna devletinin tarihsel olarak ortaya çıkışına bakıldığında, temellerinin SSCB döneminde atıldığı görülmektedir. Ancak Ukrayna'da devlet geleneği, ilk aşamada Rus devlet geleneğine içkin bir şekilde gelişmiştir. Dolayısıyla SSCB'nin dağılmasına müteakip, 1991 yılında Ukrayna'nın bağımsızlığını ilan etmesi, Ukrayna devlet geleneğinin kendine özgü bir şekilde gelişmesinin ilk adımları olmuştur. Bu dönem itibarıyla Ukrayna'da komünizm kalıntıları ortadan kaldırılmaya başlanmıştır. Daha sonra ülke içinde yaşanan siyasi krizlerin etkisiyle Ukrayna devleti, özellikle 2000'li yıllardan itibaren gerek piyasa ekonomisine geçiş gerekse de siyasi ve toplumsal bakımdan Batı ile entegrasyon politikalarına ağırlık vermiştir. Böylelikle Batı temelli devlet geleneğinin, Ukrayna'daki etkinliği artmıştır.

Ukrayna devletinin kurulmasının ardından yaklaşık otuz yılı aşkın geçen süreçte devlet toprakları, AB ve Rusya arasında bir mücadele alanı olarak görülmüştür. Rusya'nın 2000'li yıllara kadar hem ekonomik hem de siyasi krizlerle boğuşması sebebinin bir fırsat olarak gören Ukrayna, Batı değerlerine daha çok yaklaşmıştır. Akabinde Rusya, 2000'li yılların başında kendi içinde merkezîyetçi yapısını ve iç güvenlik sorunlarına yönelik tedbirleri tesis etmiştir. Müteakiben, post-Sovyet ülkelerde hâkimiyet kurma çalışmalarına girişmiştir. Özellikle 2000 sonrası dönemde Batı ile Rusya arasında Ukrayna'da iktidar mücadeleleri yoğun bir şekilde yaşanmış ve bu mücadelelerin sonucunda Ukrayna'nın devlet politikası, kamu politikaları, toplumsal/ekonomik koşullar ve iç siyaset üzerinde önemli değişimler yaşanmıştır. Bu değişimler, iktidar değişimlerine yansımış ve Ukrayna halkı zaman zaman yaşanan kaos ve kriz süreçlerinden olumsuz etkilenmiştir.

Ukrayna devletinin kurumsallaşması sürecinde; 2004 yılında Turuncu devrim, 2013 yılında sivil itaatsizlik eylemleri ve 2014 yılında güneydoğu bölgelerinde iç savaşın çıkması ve sekiz yıl boyunca sürmesi ve 2022 yılında Ukrayna Rusya arasında

savaşın başlaması gibi pek çok bileşen etkili olmuştur. Yaşanan siyasi gelişmelerin etkisiyle kurumsallaşma sürecinde olan Ukrayna'da devletlilik (stateness) ve devlet geleneği de olumsuz etkilenmiştir. Böylelikle Ukrayna'da devletin kendine has bir yönetim geleneği oluşturabilmesinin uzun zamana yayılacağı ve birçok tartışmaya konu olacağı öngörülmektedir.

Ukrayna devlet geleneğinin oluşmasında Turuncu Devrim dönemine kadar Rusların etkili olduğu söylenilebilirken, daha sonraki süreçte AB ülkeleri ve Batı değerlerini savunan oyuncuların/aktörlerin daha etkili olduğu ifade edilebilir. İki kutup arasında kalan Ukrayna'da bir takım temel sorunlar ortaya çıkmıştır. Ukrayna devletinin coğrafi stratejik konumu, Rus kültürel ve toplumsal değerlerinin bu coğrafi konumda etkili olması ve ayrıca tarihsel, siyasi ve toplumsal açıdan Rusya ve Ukrayna'nın ortak değerlere sahip olması ve birden fazla etnik unsurun bir arada yaşaması gibi faktörler, temel sorunların incelenmesi bakımından oldukça önemli konulardır. Her biri Ukrayna'nın yaşadığı kaos ve krizin sebeplerine ışık tutacak niteliktedir. Ayrıca eklemek gerekirse, Sovyet neslinin halen Ukrayna topraklarında yaşaması sebebiyle, toplumsal ve kültürel olarak Rus devlet kültürü ve geleneğinin Ukrayna tarafından kısa zamanda silinmesinin mümkün olmayacağı ve uzun bir süreye ihtiyaç duyulacağı aşikârdır. Ukrayna'nın Batı ile entegrasyonu kapsamında atılan adımlar ve yapılan reformlar, devlet örgütlenmesinin Batı temelli yeniden inşa edilmesine olanak sağlamıştır. Bu entegrasyon süreci günümüzde devam etmektedir. Öyle ki Ukrayna devlet geleneğinin kurumsallaşması, değerlerin kökleşmesine bağlı olarak gerçekleşebilir.

Bu kapsamda çalışmanın hedefinde Ukrayna devlet geleneğinin kurumsallaşması sorunlu görünmektedir. Bu durumun birçok nedeni bulunmaktadır. İlk aşamada yukarıda bahsedilen temel faktörlerden kaynaklı sorunların çözülmesinde ortak bir eyleme geçilememesi, Ukrayna'nın Ukraynaca konuşan Batı bölgesinin AB ile daha yakın olması sebebiyle kendini Batı'nın bir parçası olarak görmesi ve Rusya'dan uzaklaşmak istemeleri, Kiev hükümetinin 1990'lı yıllardan itibaren Rus devlet geleneğini ve komünizmin izlerini silmeye çalışması, bu durumda Kiev'in Rus karşıtı hareketlerine Rusya'dan tepki görmesi ve sürekli Rusya tarafından eleştiriye maruz kalması, Ukrayna'nın doğu bölgesinde yoğun bir şekilde Rus dilinin konuşulması ve bu sebeple Rusya'nın bu bölgede yaşayanları Rus olarak görmesi, Rusya'nın Ukrayna topraklarını tarihsel ve kültürel olarak benimsemesi ve bunun bir sonucu olarak Ukrayna devletinin AB'ye ya da Batı'ya yakınlaşmasına Rusya'nın karşı çıkması temel nedenler arasında sayılabilir. İkincisi, bu ayrışma noktaları sebebiyle, Batı ve Rusya arasındaki çatışma yönlü politikaların Ukrayna üzerinde aktif olarak kullanılmasıdır. Bu politikaların kısa zamanda bitmemesi ve bitmeyecek

olması hem bölgesel alanda hem de Ukrayna devletinin iç politikalarında olumsuz gelişmelerin devam etmesine neden olacaktır.

Dolayısıyla Ukrayna yaşanan siyasi krizler sebebiyle Rus devlet geleneğinden özellikle 2022 yılında savaşın başlamasıyla uzaklaşmaya başlamış ve Batı kontrollü politikalara hızlı bir şekilde geçmeye çaba göstermektedir. Sonuç olarak her ne kadar yavaş ve uzun bir sürece yayılsa da Ukrayna devlet geleneğinin mevcut şartlarda Batı etkisiyle oluşturulmaya çalışıldığı, alınan kararlar ve uygulanan kamu politikaları kapsamında AB standartlarına uygun bir şekilde yürütüldüğü gözlemlenmektedir. Sonuç olarak Rusya ve Ukrayna devletlerinin siyasi, kültürel, toplumsal ve tarihsel kökenleri oldukça derindir. Günümüzde Batı'ya yaklaşma gayretleri sürdüren Ukrayna devletinin Rusya ile ilişkilerini tamamen koparmaya çalışması ve Rusya devletini karşısına alması, bölgesel olarak birçok yeni siyasi krize dönüşebilir. Dolayısıyla Ukrayna devleti, Batı değerleri ile yeniden yapılandırılmaya devam edilse de Ukrayna'da devlet geleneğinin değişimi, gelecek yıllarda Ukrayna ve Rusya'daki olası yeni krizlerden, hükümet değişikliklerinden ve siyasi gelişmelerden etkilenebilir.

EXTENDED ABSTRACT

Research Problem: After the USSR collapsed, new states emerged. The Soviet system was replaced by the capitalist system dominated by the West. This transition process has been quite painful in post-Soviet countries. One of these countries is Ukraine. Ukraine has been subjected to many struggles in different areas between Europe and the Russian Federation. In this context, significant difficulties were experienced in the institutionalization of the post-Soviet Ukrainian state tradition. Understanding the development process of the Ukrainian state tradition over a period of approximately thirty years is a significant field of research.

Research Question/s : In this study, it was questioned which factors affected Ukraine and state organization, which is located between Europe and Russia. The reasons for the unstable policies in Ukraine have been tried to be understood in the paper. In addition, the struggle between Russia and Europe over Ukraine was briefly described and was questioned which the positive and negative effects for Ukraine appeared in this process.

Literature Review: Literature review refers to examining all the materials previously presented on the subject of this study. In this context, were reviewed books, articles, internet resources, newspapers, and other papers relevant to the topic in English, Russian and Turkish languages. It was realized that this subject is today so popular for academicians. Because some political and social problems in Ukraine began to spread after 2004 and especially in 2014 about crimean crisis. That is why, academicians, bloggers, politicians and journalist focus on this subject for along time. However, there are very few studies on the Ukrainian state's efforts to move away from the Russian state culture in terms of its administrative tradition. Traditionally, studies in the literature have focused on the international dimension of the Ukrainian state, which is stuck between two poles-Russian Federation and European Union.

Methodology: The study has a methodologically qualitative character. In the study, Ukraine was chosen as a case study. Based on the "state tradition" pattern determined in the Ukrainian state, it has been questioned how the institutionalization process of the Ukrainian state in the progress. First of all, some definitions were given in the theoretical framework. Because these terms for understanding the problem of subject are important. Then, to understand the shifts in Ukraine, it is necessary to how was proceeded the transition process relating to "state government tradition" based on Russian state administration culture. Additionally, explanatory arguments such as tables and figures has been used in the study.

Result and Conclusion:

It can be stated that the remnants of communism began to be eliminated in Ukraine and gained further momentum in the 2000s within the framework of Western integration policies. However, for more than thirty years, the Ukrainian state has continued to be the arena of struggle between the EU and Russia. Ukraine came closer to Western values as Russia struggled with both economic and political crises until the 2000s.

Especially in the post-2000 period, there were power struggles in Ukraine between the West and Russia, and as a result of these struggles, significant changes took place in Ukraine's state policy, public policies, social/economic conditions and domestic politics. These changes were reflected in the changes in power, and the Ukrainian people were affected negatively from the chaos and crisis processes experienced from time to time. In the process of institutionalization of the Ukrainian state; Many components, such as the 2004 Orange revolution, the 2013 civil disobedience actions, the outbreak of a civil war in certain regions in 2014 and lasting for eight months, and the start of armed conflicts between Ukraine and Russia in 2022, have affected the Ukrainian state in every aspect.

Especially in terms of statehood and institutionalization of state tradition, Ukraine is foreseen as an area of conflict between the West and Russia and that it may take a long time for it to create a state tradition in Ukraine.

As a result, it is observed that the Ukrainian state tradition is being created under the influence of the West under current conditions, and the decisions taken and public policies implemented are carried out in accordance with EU standards.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Sedat ÇOBANOĞLU, çalışmanın tamamında tek başına katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Sedat ÇOBANOĞLU has contributed to all parts and stages of the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

Kaynakça

- Akyıldız, F. (2013). Rusya'da Yerel Yönetimler. M. Okçu ve H.Özgür, (Ed.). *Dünyada Yerel Yönetimler*. (s. 545-584.) içinde Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Arzu, A. L., ve Ayvaci, F. A. (2017). Uluslararası Politik Ekonomi: Bitmeyen Kırım Sorunu. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 13(26), 221-251.
- Ascher, A. (2022). *Kısa Rusya Tarihi*, (Y. Alogan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Åslund, A. (2009). *How Ukraine became a market economy and democracy*. New York: Columbia University Press.
- Bell, S. (2002). Institutionalism: Old and New, 1-16, Erişim adresi: <http://espace.library.uq.edu.au/view/UQ:9699/Institutionalism.pdf>, (10.10.2023).
- Borisov, i ve Çistoborodov, İ. (2022). Volya Naseleniya Osvobodennih Territorii Ukrainy-Osnovo Mirnogo Razvitiya, *Grajdantin. Vibori. Vlast. Tsentralnaya İzbiratelnyaya Komissiya Rossiskoy Federatsii* (3), 11-34.
- Çobanoğlu, S. (2014). *Toplumsal Pratikler Bağlamında Avrupa ve Rusya İkileminde Yaşanan Bir Değişim Süreci: Ukrayna Örneği*. II. Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Öğrenci Konferansı Kitabı. (s.160-166) içinde Ankara: ODTÜ.
- Çobanoğlu, S. (2016). *Avrupa ve Rusya İkileminde Post-Sovyet Ukrayna'da Devlet Geleneğinin Kurumsallaşma Sorunu Üzerine Bir İnceleme*. KAYFOR 13 Bildiri Kitabı (s. 27-56) içinde Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Çobanoğlu, S. (2023). *Rusya'da Devlet Örgütlenmesi*. (Birinci Baskı). Ankara: Türk İdari Araştırmalar Vakfı.
- DiMaggio, P. J., & Powell, W. W. (1991). "The New Institutionalism in Organizational Analysis". *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. 1-38. Erişim Adresi: https://web.stanford.edu/~woodyd/papers/dimaggioandpowell_intro.pdf.
- Diyarbakırlıoğlu, K. (2020). Viktor F. Yanukoviç Dönemi Ukrayna'nın Avrupa Birliği ile İlişkilerini Belirleyen Dinamikler. *International Journal of Social Inquiry*. 13(1). 209-234.
- DIIS Report (2014). *Great Power Politics and Ukrainian Crisis: NATO, EU and Russia after 2014*. Copenhagen: Danish Institute for International Studies.
- Fedoroviç, K.E. ve Pavlovna, T.H. (2015). Ukraina Bez Lenina: Stariye Pamyatniki i Novaya İdeologiya. *Ruskiye Regionı: Vzglyadı V Buduşee*. 1 (2). 40-57.

- Gaydar, E. (1996). Russian Reform. *Gaidar Institute for Economic Policy*, 1-21. Erişim adresi: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2144676.
- Gaydar, E. (1997). *Gosudorstvo i evolyutsiya, Dni parajenii i pobed*, İzdatelstvo: Evraziya.
- Grigoryev, L., Agibalov, S. ve Salihov, M. (2009). Ukraina: Razdvoyenie Transformatsii. *Voprosı Ekonomiki*, (3). 125-142.
- Heper, M. (2012). Türkiye'de Devlet Geleneği. (Dördüncü Baskı). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- İlin, M. V. (2011). Alternativniye Formı Suverennoy Gosudarstvennosti. *Comperative Politics*. 3.11-19. Erişim adresi: http://www.mgimo.ru/files2/z05_2013/ilin.pdf.
- Ilyin, M., Khavenson, T., Meleshkina, E., Stukal, D., & Zharikova, E. (2012). Factors of post-socialist stateness. *Higher School of Economics Research*. (3). 1-43.
- Karatnycky, A. (2005). Ukraine Orange Revolution. *Foreign Affairs*. 84(2). 35-52.
- Koçak, M. (2014). Doğu ile Batı Çıkmazında Ukrayna'da Değişim Talepleri. *SETA Perspektif*, (29). 1-6.
- Konak, A. (2019). Kırım'ın İlhakı ile Sonuçlanan Ukrayna Krizi ve Ekonomik Etkileri. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*. 4(8). 80-93.
- Lane, D. (2008). The Orange Revolution: 'People's Revolution' or Revolutionary Coup? *The British Journal of Politics and International Relations*. 10(4). 525-549.
- March, J. G., and Olsen, J. P. (1984). The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life. *American Political Science Review*. 78(03). 734-749.
- Meyer, J. W, and Rowan, B. (1977). Institutionalized organizations: Formal structure as myth and ceremony. *American journal of sociology*. 340-363.
- Okunev, İ. (2011). Statehood and Stateness in Small States. 6th ECPR General Conference. Reykjavik.
- Olszański, T.A. (2012). The Language Issue in Ukraine: An Attempt at a New Perspective. *OSW y Ośrodek Studiów Wschodnich, im. Marka Karpia. Centre for Eastern Studies*. 1-63.
- Onay, Y. (2007). *Rus Devlet Geleneği ve Kutsal Devletin Meşruiyeti: Batı'ya Direnen Devlet Rusya*, İstanbul: YeniYüzyıl Yayınları.
- Özkara, B. (2000). Kurumsallaşma Teorisinde Örgütsel Değişim Sorunu. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 2(1), 1-17.

- Öztürk, B. (2010). *Rus İhtilali*. Ordu: Serüven Kitapevi.
- Putin, V. (2021). Stat'ya Vladimira Putina "Ob İstoriçeskom Yedinstve Russkih i Ukrain-tsev". Erişim adresi: <http://kremlin.ru/events/president/news/66181>
- Remington, F. T. (2004). *Politics in Russia, Comparative Politics Today A World View*, Pearson Longman.
- Salnykova, A. (2013). *Deliberation in Post-Soviet Ukraine: Challenges and Opportunities. Paper for presentation at the FHSS Congress Victoria BC*, 1-15.
- Selznick, P. (1948). Foundations of the Theory of Organizations. *American Sociological Review*. 13(1). 25-35.
- Selznick, P. (1957). *Leadership in Administration: A Sociological Interpretation*. Harper and Row. USA: Incorporated California Paperback Edition.
- Selznick, P. (1996). Institutionalism "Old" and "New". *Administrative Science Quarterly*. (41), 270-277.
- Scott, W. R. (1987). The Adolescence of Institutional Theory. *Administrative Science Quarterly*. 32 (4). 493-511.
- Shevchenko, V. (2017, 10 Temmuz). Yıkılan Lenin heykellerinin izinden modern Ukrayna'ya Bakış. *BBC News Türkçe*, Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40556214>.
- Sogrin, V. V. (2005). 1985- 2005 gg.: Peripetii İstoriografiçeskogo Pluralizma. *Obşestvennyye Nauki i Sovremennost*, (1). 20-21.
- Sologoup, L. (2022). Ukraine's EU Integration: A Long Way Home. *Intereconomics* 57(4). 218-224.
- Sudokova, T. ve Kaytmazov, V. (2015). Politiko-Ekonomiçeskoye Razvitiye Ukraini (1991-2014). *Aktual'nyye Voprosy Obşchestvennykh Nauk: Sotsiologiya, Politologiya, Filosofiya, İstoriya*, 1 (42), 6-11.
- Sushko, O. (2004). *The International Implications of Ukraine's Orange Revolution*, Center for Peace, Conversion and Foreign Policy of Ukraine (CPCFPU). Erişim adresi: http://csis.org/files/media/isis/pubs/pm_0356.pdf (15.08.2015).
- Valday Raporu (2014). *Ukraina: Predposilki Krizisa i Stsenarii Buduşçego*. Moskva.
- Vorojeykina, T. E. (2010). *Dvatsat Let Rossiyskoy Transformatsii, Glyadya Nazad: Vozmojnye Alternativi v Razvitiı Perestroyke*. Erişim adresi: <http://ecsocman.hse.ru/data/2010/12/16/1214863336/Vorozheikina.pdf>, (03.06.2015).

Zucker, L. G. (1977). The Role of Institutionalization in Cultural Persistence. *American Sociological Review*, 42(5), 726-743.

Haber Ajansları

Ukrayna'ya en çok askeri yardım yapan 10 ülke. (2023, 12 Nisan). *Sputnik Haber Ajansı*.

Erişim adresi: <https://sputniknews.com.tr/20230412/ukraynaya-en-cok-aske-ri-yardim-yapan-10-ulke--1069539079.html>.

ABD, Ukrayna'ya 1,3 milyar doların üzerinde ek yardım sözü verdi. (2023, 21 Haziran).

TRT Haber Ajansı. Erişim adresi: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abd-ukraynaya-13-milyar-dolarin-uzerinde-ek-yardim-sozu-verdi-776504.html>.

V Gosdume nazvali pozornym zapret na ispolneniye russkoyazychnykh pesen v Ki-

yeve. (2023, 14 Temmuz). *İzvestiya Haber Ajansı*. Erişim adresi: <https://iz.ru/1544120/2023-07-14/v-gosdume-nazvali-pozornym-zapret-na-ispolnie-russkoiazychnykh-pesen-v-kieve>.

